

Προκόπιος Παυλόπουλος : Η διεκδίκηση των κλαπέντων από τους Βουλγάρους Χειρογράφων και Κειμηλίων της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης με βάση το Διεθνές Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Σέρρες, 10.5.2026

Ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Προκόπιος Παυλόπουλος συμμετείχε στην Ημερίδα που συνδιοργάνωσαν η Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης, ο Δήμος Σερρών και η Αντιπεριφέρεια Σερρών για την επιστροφή των κλαπέντων από τους Βουλγάρους Χειρογράφων και Κειμηλίων της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης. Στην ομιλία του, με τίτλο : «Η διεκδίκηση των κλαπέντων από τους Βουλγάρους Χειρογράφων και Κειμηλίων της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης με βάση το Διεθνές Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο», ο κ. Παυλόπουλος επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής :

«Πρόλογος

Με αισθήματα εκ βαθέων σεβασμού προς την Ιστορία του Τόπου σας βρίσκομαι σήμερα μαζί σας για να αναδείξουμε, από κοινού, το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης να διεκδικήσει τα κλαπέντα από τους Βουλγάρους Χειρόγραφα και Κειμήλια συγκεκριμένων Ναών και Μονών της. Ειδικότερα δε της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Φάρου Πνεύματος, Παιδείας και Πολιτισμού και απαστράπτοντος αρχιτεκτονικού αριστουργήματος του 13^{ου} αιώνα, που συνδέθηκε αρρήκτως με την ιστορική πορεία της Τοπικής Εκκλησίας και αποτέλεσε αλλά και αποτελεί περίοπτο Ιερό Προσκύνημα, εξ αυτού δε του λόγου έχει καταστεί και Ιερό Προσκύνημα της Ορθόδοξης Πίστεως και Λατρείας. Όπως και του Περικαλλούς Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Θεοδώρων Σερρών. Συγκεκριμένα, και δυστυχώς, κατά καιρούς τόσο η Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου όσο και ο Μητροπολιτικός Ναός των Αγίων Θεοδώρων

Σερρών υπέστησαν επιδρομές και καταστροφές, με χειρότερες αυτές του 1917 και 1942, όταν από την Μονή και τον Ναό εκλάπησαν από τους Βουλγάρους Ιερά Λείψανα, πολύτιμοι Χειρόγραφοι Κώδικες και πολλά άλλα Κειμήλια. Επρόκειτο, πέραν των άλλων, και για μία πολιτιστικώς ειδική τυμβωρυχία, η οποία είχε ως αποτέλεσμα και την αποστέρωση κατ' εξοχήν της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου και του Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Θεοδώρων από ένα μέρος της λάμπης τους ως αναντικατάστατων Βυζαντινών Μνημείων, αυθεντικών κοσμημάτων της Ορθοδοξίας.

I. Το χρονικό των κλαπέντων Χειρογράφων το 1917

Το σύνολο των Χειρογράφων Κωδίκων και Εντύπων της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου φυλασσόταν στον Πύργο της Μονής, που είναι κτίσμα του 1500 και μετασχηματίστηκε, μετά από μία ριζική ανακαίνιση το 1856, σε Βιβλιοθήκη. Άλλα πολύτιμα Κειμήλια υπήρχαν και στον Μητροπολιτικό Ναό των Αγίων Θεοδώρων Σερρών. Οι Βούλγαροι, στο πλαίσιο ενός ιταμού σχεδίου αφελληνισμού της περιοχής της Ανατολικής Μακεδονίας ιδίως μετά το 1913, εξουσιοδότησαν την εποχή εκείνη τον Vladimir Sis να επισκεφθεί, υπό την «λεουτή» του μελετητή των Βυζαντινών Μνημείων που υπάρχουν στα όρια της Ανατολικής Μακεδονίας, την περιοχή αυτή και να καταγράψει τα διάφορα Κειμήλια με στόχο να τα μεταφέρει τελικώς στην Βουλγαρία.

A. Τα κλαπέντα από τους Βουλγάρους Χειρόγραφα κατά την διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου

Το προμνημονευόμενο σχέδιο της λεηλασίας των πολιτιστικών θησαυρών της Ανατολικής Μακεδονίας, που εκπονήθηκε από το Γενικό Επιτελείο του Βουλγαρικού Στρατού, έγινε γνωστό στο τότε Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος με απόρρητη έκθεση της Ελληνικής Πρεσβείας του Βερολίνου της 9ης Φεβρουαρίου του 1917. Την 23η Ιουνίου του 1917 ένα Βουλγαρικό απόσπασμα, με τριάντα οπλοφόρους και επικεφαλής τον υπολοχαγό Πετρώφ, κατέλαβε την Μονή Τιμίου Προδρόμου.

1. Μετά από αδιανόητες ύβρεις και απειλές εναντίον των Μοναχών, την 27η Ιουνίου του 1917 οι Βούλγαροι εκτόπισαν τους ένδεκα Πατέρες. Και την 28η και 29η του ίδιου μήνα, με οδηγό τις καταγραφές των Χειρογράφων και των Κειμηλίων όπως τις είχε συντάξει ο Vladimir Sis, λεηλάτησαν την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου. Σύμφωνα με την καταγραφή του Επισκόπου Καμπανίας Διοδώρου, που κατ' εκείνο το χρονικό διάστημα ήταν Τοποτηρητής της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης, εκλάπησαν, μεταξύ άλλων, από την Βιβλιοθήκη της Μονής 313 Χειρόγραφα, ήτοι 100 Χειρόγραφα σε μεμβράνη, 200 Χειρόγραφα χαρτώα, 4 Χρυσόβουλα Βυζαντινών Αυτοκρατόρων, 5 Πατριαρχικά Σιγίλλια και 4 Αρχαίοι Κώδικες. Η καταγραφή αυτή του Επισκόπου Διοδώρου επιβεβαιώνεται και από τον ιερομόναχο Γαβριήλ Κουντιάδη, αυτόπτη μάρτυρα των ιερόσυλων γεγονότων, αλλά και από καταγραφές της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου -με μικρές διαφοροποιήσεις στον συνολικό αριθμό των Χειρογράφων- τις οποίες σε ανύποπτο χρόνο έκαναν διάφοροι μελετητές όπως οι: Χριστόφορος Δημητριάδης (αδελφός της Μονής), Μηνάς Μινωίδης, Πέτρος Παπαγεωργίου, Ευάγγελος Στρατής, Κωνσταντίνος Ζησίου και C.R.Gregory. Όμως, πέραν των ως άνω μαρτύρων, και ο ίδιος ο Vladimir Sis επιβεβαιώνει την προσχεδιασμένη κατά τ' ανωτέρω κλοπή των Χειρογράφων και Κειμηλίων, με τον κατάλογο των κλοπιμαίων τον οποίο συνέταξε στο μεσοδιάστημα 1917-1923. Στον «*Κατάλογο των Ελληνικών Χειρογράφων της Βουλγαρικής Ακαδημίας Επιστημών*» -που σήμερα βρίσκεται στο Αρχείο του Κέντρου Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcevo ο Vladimir Sis περιγράφει 537 περιγαμηνά και χαρτώα Χειρόγραφα που προέρχονται από τις Βιβλιοθήκες των Μονών Τιμίου Προδρόμου και Εικοσιφοίνισσας καθώς και από τον Μητροπολιτικό Ναό των Αγίων Θεοδώρων Σερρών.
2. Επισημαίνεται ότι σημαντικότεροι Κώδικες της Μονής ήταν οι δύο Κώδικες γνωστοί ως Συλλογή Α και Συλλογή Β. Η Συλλογή Α περιείχε το Τυπικό της Μονής και 14 αντίγραφα από Χρυσόβουλα, Αυτοκρατορικά Προστάγματα

και Πατριαρχικά Σιγίλλια. Ο Κώδικας αυτός, ο οποίος κλάπηκε το 1917, εντοπίσθηκε τελικώς στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη της Πράγας με αρίθμηση XXVC9, και έκτοτε γίνονται προσπάθειες και συζητήσεις για την επιστροφή του στον φυσικό του χώρο. Η Συλλογή Β περιέχει έγγραφα, χρονολογημένα από το 1279 έως και το 1800, βρίσκεται δε σήμερα στην Βιβλιοθήκη του Κέντρου Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcen, με αριθμό D 80. Τα κλεμμένα Χειρόγραφα των Ιερών Μονών της Ανατολικής Μακεδονίας -Τιμίου Προδρόμου και Εικοσιφοίνισσας- καθώς και του Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Θεοδώρων Σερρών από το 1920 άρχισαν να εμφανίζονται σε διάφορες αγορές Ευρωπαϊκών Πόλεων. Το 1927 ο καθηγητής A.Erhart, βοηθός του K.Krumbacher, απέδειξε, με υλικό από μελέτες που είχε κάνει το 1918 στην Βουλγαρία πάνω στα Χειρόγραφα αυτά, πως στις Κρατικές Βιβλιοθήκες της Χώρας αυτής υπήρχαν τα προμνημονευόμενα κλεμμένα Χειρόγραφα.

- 3.** Το 1919 υπογράφηκε η Συνθήκη Ειρήνης του Νεϊγύ. Τα άρθρα 125 και 126 αυτής υποχρέωναν την Βουλγαρία να επιστρέψει στην Ελλάδα τα κλεμμένα Βιβλία, τους Κώδικες και τα Αρχεία των Ιερών Μονών, τις διάφορες Αρχαιότητες καθώς και τα Εκκλησιαστικά Κειμήλια. Κατ' εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης του Νεϊγύ, τον Μάιο του 1923 Ελληνική Αντιπροσωπεία, με επικεφαλής τον Έφορο Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και μετέπειτα καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Γ. Σωτηρίου, πήγε στην Σόφια και υποχρεώθηκε να παραλάβει, σε προσυσκευασμένα κιβώτια, κλεμμένα Κειμήλια. Μέσα στα προσυσκευασμένα κιβώτια υπήρχε ένας μικρός, συγκριτικά με το σύνολο των κλεμμένων Χειρογράφων, αριθμός Περγαμηνών και χαρτών Κωδίκων. Η Βουλγαρία, θεωρώντας πως είχε εκπληρώσει τις συμβατικές υποχρεώσεις της που απέρρεαν από την Συνθήκη του Νεϊγύ, έκτοτε και έως το 1990 ηρνείτο πεισματικώς την ύπαρξη Ελληνικών Χειρογράφων στις Πανεπιστημιακές και Κρατικές Βιβλιοθήκες της. Το 1990 το Κέντρο Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcen οργάνωσε Διεθνές Συνέδριο με θέμα

τις αρχές και τις μεθόδους καταλογογράφησης των Ελληνικών Χειρογράφων. Στο Συνέδριο εκείνο αποκαλύφθηκε αυτό που επί χρόνια, και σε πείσμα της Διεθνούς Επιστημονικής Κοινότητας, ηρνείτο η Βουλγαρία. Ότι, δηλαδή, τα κλεμμένα Χειρόγραφα των Ιερών Μονών της Ανατολικής Μακεδονίας και του Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Θεοδώρων Σερρών βρίσκονταν, σχεδόν όλα, στο Ίδρυμα του Κέντρου Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcev. Τον Φεβρουάριο του 1991 η Τοπική Εκκλησία και το Δημοτικό Συμβούλιο των Σερρών ζήτησαν με ψήφισμά τους την επιστροφή των κλεμμένων Χειρογράφων, ως πράξη «καλής γειτονίας» από την πλευρά της Βουλγαρίας.

4. Από το σύνολο των Χειρογράφων που παραδόθηκαν στην Ελλάδα, σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη και στο Τμήμα των Χειρογράφων βρίσκονται 236 Χειρόγραφα. Εκ των οποίων τα 37 είναι περγαμηνά Α μεγέθους, τα 14 είναι περγαμηνά Β μεγέθους, τα 29 είναι περγαμηνά Γ μεγέθους, ενώ τα υπόλοιπα 156 είναι χαρτώα Α και Β μεγέθους. Στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών βρίσκονται 4 περγαμηνά Χειρόγραφα Γ μεγέθους και 1 χαρτώο Χειρόγραφο Α μεγέθους. Τα έντυπα Βιβλία της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου, μετά την επιστροφή τους, μοιράσθηκαν σε διάφορες Βιβλιοθήκες, ήτοι: 47 στην Εθνική Βιβλιοθήκη, 40 στην Βιβλιοθήκη του Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών, ενώ από το σύνολο των Βιβλίων που κατετέθησαν στην Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων 302 βιβλία δόθηκαν στην Δημόσια Βιβλιοθήκη των Σερρών. Το σύνολο σχεδόν των 62 επιστραφέντων Κειμηλίων (λειτουργικά σκεύη, θυμιατήρια, κανδήλες, άμφια, σταυροί κλπ.) είναι μικρής καλλιτεχνικής αξίας. Διότι τα σπουδαία Χειροτεχνήματα κρατήθηκαν από τους Βουλγάρους και επιδεικνύονται σήμερα ως έργα δικά τους, όπως έγινε π.χ. με την έκθεση που οργανώθηκε το 1996 στο Βερολίνο και στην Φρανκφούρτη με τίτλο «Χρυσό Μοναστήρι – 1100 χρόνια Χριστιανισμού στην Βουλγαρία». Καθώς και σε Διεθνές Συνέδριο που διοργάνωσε το Κέντρο Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcev, κατά την διάρκεια του οποίου οι σύνεδροι ξεναγήθηκαν, όπως αναγραφόταν στο

πρόγραμμα, στα «χειρόγραφα της Συλλογής του Κέντρου Ivan Dujcev (11^{ου}-19^{ου} αιώνας)».

5. Συμπερασματικώς, και με βάση τις έρευνες που έχουν ολοκληρωθεί έως τώρα, προκύπτουν τα ακόλουθα: Στην Βιβλιοθήκη του Κέντρου Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcev από τους κατά τα προεκτεθέντα κλεμμένους Κώδικες βρίσκονται σήμερα -και είναι επιτακτική η ανάγκη να επιστραφούν στην Ελλάδα- 20 περγαμηνά Χειρόγραφα Α, Β και Γ μεγέθους, καθώς και 21 χαρτώα Χειρόγραφα Α μεγέθους, μεταξύ των οποίων και με αρίθμηση D 80 το Χαρτουλάριο Β. Δηλαδή ο περίφημος Αρχαίος Κώδικας Β' της παλαιόφατης Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου. Ακόμη, στην Βιβλιοθήκη του Κέντρου Σλαβοβυζαντινών Σπουδών Ivan Dujcev υπάρχουν 25 χαρτώα Χειρόγραφα Β μεγέθους, μεταξύ των οποίων και ο Κώδικας που περιέχει το Τυπικό της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου, με αρίθμηση D 184.

Β. Η κλοπή από τους Βουλγάρους των Βυζαντινών Εικόνων και άλλων Κειμηλίων της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης τον Αύγουστο του 1942

Με την είσοδο των Βουλγάρων στην Πόλη των Σερρών, κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, η στρατιωτική και πολιτική διοίκηση των κατακτητών εγκατέστησε στην Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου δύο Βούλγαρους μοναχούς, τον μοναχό Βασίλειο Αθανασίου Κούτλιο και τον ιερομόναχο Στέφανο Ντοστοϊνσκη, προερχομένους από το Βουλγαρικό κελί «*Αξιον Εστί*» της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος του Αγίου Όρους.

1. Οι δύο προαναφερόμενοι μοναχοί διοίκησαν την Μονή από τον Ιανουάριο του 1942 έως και τα μέσα του μηνός Οκτωβρίου του 1944. Την 5η Αυγούστου του 1942 επισκέφθηκε την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου ο Δημήτρι Ρίζωφ, ως εκπρόσωπος του Συνοδικού Εκκλησιαστικού Μουσείου της Βουλγαρίας. Και μαζί με τον εγκάθετο ηγούμενο Στέφανο Ντοστοϊνσκη

αφαίρεσαν από το Καθολικό της Μονής -και στην συνέχεια έστειλαν στην Βουλγαρία προκειμένου να εκτεθούν στο Εκκλησιαστικό Μουσείο- 22 Βυζαντινές φορητές Εικόνες, δύο φύλλα από Τρίπτυχα, δύο Αντιμήνια, τρεις Στάμπες με πρόσωπα και πέντε Χειρόγραφα χαρτώα με δερμάτινη θήκη.

- 2.** Γι' αυτά τα κλεμμένα Κειμήλια έχει συνταχθεί, με επιμονή του τότε αδελφού της Μονής και μετέπειτα Επισκόπου της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης Κωνσταντίνου Β' (Καρδαμένη), ένα πρωτόκολλο «*παραλαβής*». Μετά την απελευθέρωση της πόλης των Σερρών η διοίκηση της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου έστειλε ακριβές αντίγραφο του «*πρωτοκόλλου παραλαβής*» τόσο στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων Βορείου Ελλάδος, όσο και στην Ελληνική Αντιπροσωπεία της Διασυμμαχικής Επιτροπής στην Σόφια, ζητώντας την επιστροφή των κλοπιμαίων, δυστυχώς όμως χωρίς αποτέλεσμα. Σήμερα, μετά από τα Διεθνή Συνέδρια και τις Ημερίδες που οργανώθηκαν με ειδικό θέμα τα κλεμμένα Χειρόγραφα των Ιερών Μονών της Ανατολικής Μακεδονίας και του Μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Θεοδώρων Σερρών και την πλήρη καταγραφή τους, η Βουλγαρία δεν μπορεί να προφασισθεί, όπως κατά το παρελθόν, άγνοια του γεγονότος της κλοπής. Και, οπωσδήποτε, δεν μπορεί να υποστηρίξει πως τα Χειρόγραφα, τα οποία καταγράφουν σημαντικότερες λεπτομέρειες από την καθημερινή ζωή των προγόνων του χριστεπώνυμου πληρώματος της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης, είναι ολαβικά.
- 3.** Πρέπει να τονισθεί με ιδιαίτερη έμφαση ότι η Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης διαθέτει πλέον και δημιουργεί, σε επίπεδο Μητροπολιτικό και Μοναστηριακό, τους απαραίτητους, για τόσο ευαίσθητους πολιτιστικούς θησαυρούς, χώρους φύλαξης. Επιπλέον, πολλές φορές έχει εκφράσει την ευχή η Ορθόδοξη Εκκλησία και η Πολιτεία της Βουλγαρίας να προσφέρουν, ως πράξη υπέρβασης των πολιτικών και επιστημονικών αγκυλώσεων, κυρίως δε ως πράξη Δικαιοσύνης, την αναγκαία και προς κάθε κατεύθυνση βοήθεια

και συνδρομή προκειμένου να επιστρέψουν στην αρχική τους θέση όλα τα προμνημονευόμενα κλεμμένα Ελληνικά Χειρόγραφα και Κειμήλια.

II. Οι νομικές βάσεις για την διεκδίκηση από την Ιερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης των κλαπέντων από τους Βουλγάρους Χειρογράφων και Κειμηλίων τα οποία της ανήκουν

Από όσα προαναφέρθηκαν καθίσταται προφανές ότι οι νομικές βάσεις στις οποίες μπορεί να στηριχθεί η Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης -φυσικά με την πρόσφορη ενεργό συμπαράσταση και συμβολή της Ελληνικής Πολιτείας- για να διεκδικήσει, μέσω των κατάλληλων διπλωματικών και δικαστικών διαύλων, τα κλαπέντα από τους Βουλγάρους Χειρόγραφα και Κειμήλια που της ανήκουν, συνάγονται από τον συνδυασμό των διατάξεων: Αφενός της Συνθήκης του Νειγύ περί Ειρήνης (14/27 Νοεμβρίου 1919), μεταξύ των Συμμάχων και των λοιπών Συνασπισμένων Δυνάμεων και της Βουλγαρίας, η οποία κυρώθηκε με τις διατάξεις του ν. 2433/1920. Και, αφετέρου, της Σύμβασης της Χάγης του 1954 (μαζί με τα Πρωτόκολλά της), η οποία εκπονήθηκε από την UNESCO και συνιστά την πρώτη διεθνή πολυμερή Συνθήκη που επικεντρώνεται αποκλειστικώς στην προστασία και στην διαφύλαξη των κάθε είδους πολιτιστικών αγαθών σε περιόδους ένοπλων συρράξεων και εν γένει πολεμικής κατοχής.

A. Τα δεδομένα της Συνθήκης του Νειγύ του 1919

Όπως ήδη διευκρινίσθηκε, η Συνθήκη του Νειγύ υπογράφηκε το 1919 μεταξύ των Συμμάχων και των Συνασπισμένων με αυτούς Δυνάμεων από την μία πλευρά, και της Βουλγαρίας από την άλλη. Και υποχρέωσε την Βουλγαρία να αναγνωρίσει και να αποδώσει στην Ελλάδα, στην Ρουμανία και στο τότε ενιαίο Κράτος της Σερβίας, της Κροατίας και της Σλοβενίας όλα τα κατά την διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου αρπαγένητα και αφαιρεθέντα από αυτές έγγραφα, αρχεία και αντικείμενα αρχαιολογικού, ιστορικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

1. Κρίσιμες, σε ό,τι αφορά την υποχρέωση της Βουλγαρίας να επιστρέψει και τα κλαπέντα από την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Χειρόγραφα και Κειμήλια κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι ιδίως οι ρυθμίσεις της Συνθήκης του Νεϊγύ του 1919 που εμπεριέχονται στις διατάξεις:

α) Του άρθρου 125 αυτής, σύμφωνα με τις οποίες: *«Η Βουλγαρία, πλὴν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 121 προβλεπομένων πληρωμῶν, ὑποχρεοῦται: ν' ἀποδώσῃ, κατὰ τοὺς ὀριοθησομένους ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐπανορθώσεων ὄρους, τ' ἀρπαγέντα, κατασχεθέντα ἢ τεθέντα ὑπὸ μεσεγγύησιν εἰς τὰ καθ' ὧν ἐγένετο ἐπιδρομὴ ἐδάφῃ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρουμανίας ἢ τῆς Σερβίας, ἀντικείμενα παντὸς εἶδους καὶ κρεωγράφα, εἰς ἃς περιπτώσεις καθίσταται ἐφικτὴ ἢ ἐξακριβωσις τῆς ταυτότητός των ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Βουλγαρίας, ἐξαιρέσει τῶν κτηνῶν ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα θέλει ἐφαρμοσθῆ ἡ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 127 διαδικασία. Ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ: αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Σερβο-Κροατο-Σλοβενικοῦ Κράτους θέλουσι κοινοποιήσῃ, ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης Συνθήκης, εἰς τὴν Διασυμμαχικὴν Ἐπιτροπὴν τῶν κατάλογον τῶν πρὸς ἐξακριβωσιν ἀντικειμένων καὶ κρεωγράφων, περὶ ὧν δύνανται ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἠρπάγησαν ἐκ τῶν καθ' ὧν ἐγένετο ἐπιδρομὴ ἐδαφῶν καὶ ἅτινα δύναται ν' ἀνευρεθῶσιν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ χώρᾳ· θέλουσι συγχρόνως ἀνακοινώσῃ πᾶσαν πληροφορίαν δυναμένην νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνέυρεσιν καὶ ἐξακριβωσιν τῆς ταυτότητος τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων καὶ ἀξιῶν. Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ διευκολύνῃ, δι' ὅλων τῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῆς μέσων, τὴν ἀναζήτησιν τῶν εἰρημένων ἀντικειμένων καὶ κρεωγράφων καὶ νὰ ἐκδώσῃ, ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης Συνθήκης, Νόμον ὑποχρεοῦντα, ἐπὶ ταῖς προβλεπομέναις περὶ κλεπταποδοχῆς ποιναῖς, τοὺς Βουλγάρους ὑπηκόους νὰ δηλώσωσι πάντα τὰ ἐν τῇ κατοχῇ αὐτῶν εὑρισκόμενα τοιαύτης προελεύσεως ἀντικείμενα καὶ χειρόγραφα.»*

β) Και του άρθρου 126 αυτής, σύμφωνα με τις οποίες : *«Ἡ Βουλγαρία ὑποχρεοῦται ν' ἀναζητήσῃ καὶ ἀποδώσῃ τῇ Ἑλλάδι, τῇ Ρουμανίᾳ καὶ τῷ Σερβο-*

Κροατο-Σλοβενικῶ Κράτει πάντα τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐξ ἑκάστης τῶν χωρῶν τούτων ἀρπαγέντα ἔγγραφα ἢ ἀρχεῖα καὶ ἀντικείμενα ἀρχαιολογικοῦ, ἱστορικοῦ ἢ καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Πᾶσα μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων Δυνάμεων καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀναφουομένη ἀμφισβήτησις περὶ τῆς κυριότητος τῶν διαφορῶν τούτων πραγμάτων θὰ παραπέμπηται εἰς διαιτητὴν, ὑποδεικνυόμενον ὑπὸ τῆς Διασυμμαχικῆς Ἐπιτροπῆς, οὗτινος ἀπόφασις θὰ ᾖ ὁριστικὴ.».

- 2.** Ὅπως καθίσταται προφανές, οἱ προμνημονευόμενες ρυθμίσεις τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγύ κάλυπταν πλήρως ὅλες τις αξιώσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καὶ Νιγρίτης γιὰ τὴν επιστροφή, ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας, τῶν κλαπέντων ἀπὸ αὐτῆ Χειρογράφων καὶ Κειμηλίων προ τοῦ 1919. Τοῦτο ἄλλωστε τὸ ἔχει ἀποδεχθεῖ καὶ ἡ Βουλγαρία, καὶ μάλιστα χωρὶς ἐπιφυλάξεις, δοθέντος ὅτι, ὅπως ἀναλύθηκε προηγουμένως ἐκτενῶς, ἀπὸ το 1923 καὶ ἐπέκεινα ἀρχισε νὰ επιστρέφει τὰ κλεμμένα Χειρόγραφα καὶ Κειμήλια τόσο ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονὴ Τιμίου Προδρόμου ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ἐν γένει Ἑλληνικὲς Μονὲς τῆς Ανατολικῆς Μακεδονίας. Βεβαίως, καὶ ὅπως διευκρινίσθηκε στὸν κατὰ τὰ ὡς ἄνω οἰκεῖο τόπο, ἀρνήθηκε νὰ επιστρέψει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν κλαπέντων Χειρογράφων καὶ Κειμηλίων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου καὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρών, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν κλαπέντων Χειρογράφων ποὺ βρίσκονται πάντα, καὶ κατὰ κύριο λόγο, στὶς Πανεπιστημιακὲς καὶ στὶς Κρατικὲς Βιβλιοθήκες τῆς. Ἀκριβῶς δε λόγω τῆς φύσης τῆς κλοπῆς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Βουλγαρίας δὲν υφίσταται, καθ' οἰονδήποτε τρόπο, παραγραφὴ ἢ ἄλλη μορφή ἀπαλλαγῆς τῆς ἀπὸ τὶς υποχρεώσεις επιστροφῆς τους. Ἐπομένως, οἱ σχετικὲς αξιώσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καὶ Νιγρίτης ἐναντι τῆς Βουλγαρίας παραμένουν πάντα νομικῶς ἐνεργὲς καὶ διπλωματικῶς ἀλλὰ καὶ δικαστικῶς ἐπιδιώξιμες. Με τὴν προσθήκη, ὅτι τὴν νομικὴ βασιμότητα τῶν αξιώσεων τούτων ἐνισχύει καὶ ἡ ἐρμηνεῖα καὶ ἐφαρμογὴ τῆς μεταγενέστερης Σύμβασης τῆς Χάγης (καὶ τῶν Πρωτοκόλλων

της) του 1954, όπως προκύπτει από τα όσα παρατίθενται λεπτομερώς στην συνέχεια.

B. Τα δεδομένα της Σύμβασης της Χάγης του 1954

Στα όσα προεκτέθηκαν ως προς το ιστορικό κατάρτισης και το εν γένει κανονιστικό πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης του 1954 προστίθεται και το ότι αυτό ακριβώς το πλαίσιο καθιερώνει δύο επίπεδα προστασίας: Το πρώτο αφορά την προστασία και επιστροφή των κάθε είδους πολιτιστικών αγαθών που εκλάπησαν κατά την διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων. Ενώ το δεύτερο, οπωσδήποτε ειδικότερο, αφορά συγκεκριμένα πολιτιστικά αγαθά που έχουν εγγραφεί στο «*Διεθνές Μητρώο Πολιτιστικών Αγαθών υπό Καθεστώς Εθνικής Προστασίας*» και, ως εκ τούτου, τυγχάνουν ειδικής προστασίας. Εκτός τούτων πρέπει να τονισθεί ότι ειδικές διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης του 1954 (και των Πρωτοκόλλων της) ρυθμίζουν τόσο τα της απαγόρευσης της κλοπής, της λεηλασίας και της υπεξαίρεσης των πολιτιστικών αγαθών, όσο και τα της υποχρέωσης επιστροφής τους στους νόμιμους κυρίους και κατόχους τους.

- 1.** Λόγω της φύσης και της πληθώρας των Κρατών, που έχουν προσχωρήσει στο σύνολο της Σύμβασης της Χάγης του 1954, γίνεται πλέον δεκτό ότι οι διατάξεις της ισχύουν *erga omnes*, ήτοι και έναντι Κρατών τα οποία δεν έχουν προσχωρήσει σε αυτή. Με άλλες λέξεις η Σύμβαση της Χάγης του 1954, στο σύνολό της, έχει αποκτήσει εθιμικό χαρακτήρα που συνεπάγεται την γενική εφαρμογή της. Χαρακτηριστικό σχετικό νομολογιακό προηγούμενο έχει δημιουργηθεί από το 1999, μέσω της απόφασης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την τότε Γιουγκοσλαβία “*Prosecutor κατά Duško Tadić (Appeal Judgement)*”. Με την απόφαση αυτή έγινε δεκτό αφενός ότι η Σύμβαση της Χάγης του 1954, στο σύνολό της, έχει εθιμικό χαρακτήρα και ισχύει *erga omnes*. Και, αφετέρου, εφαρμόζεται τόσο σε διεθνείς όσο και σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.

- 2.** Ακριβώς δε λόγω του εθιμικού χαρακτήρα της έχει γίνει περαιτέρω νομολογιακώς δεκτό ότι η ισχύς της Σύμβασης της Χάγης του 1954 εκτείνεται και στην προστασία πολιτιστικών αγαθών που εκλάπησαν, λεηλατήθηκαν ή υπεξαιρέθηκαν πριν την έναρξη της ισχύος της. Για παράδειγμα, αυτή η οιονεί αναδρομική εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης της Χάγης του 1954 έγινε δεκτή από την Ιταλική Δικαιοσύνη στην περίπτωση της *«Αφροδίτης της Κυρήνης»*. Ήτοι του ακέφαλου μαρμάρινου αγάλματος της θεάς Αφροδίτης -ρωμαϊκού αντιγράφου ενός αρχαιοελληνικού πρωτοτύπου- που τα ιταλικά στρατεύματα κατοχής υπεξαίρεσαν το 1913 από την Λιβύη. Το 1989 η Λιβύη ζήτησε από την Ιταλία την επαναφορά του ως άνω αγάλματος και, ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δύο Κρατών, εκδόθηκε Διάταγμα *«επαναπαρισμού»* του. Μια Ιταλική ΜΚΟ -η Italia Nostra- ζήτησε την ακύρωση του προμνημονευόμενου Διατάγματος, προσφεύγοντας στο αρμόδιο Ιταλικό Tribunale Amministrativo Regionale. Το οποίο το 2007 εξέδωσε απορριπτική απόφαση δικαιώνοντας την αξίωση της Λιβύης, στηριζόμενο κατά βάση στις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης του 1954 ως εθιμικού Διεθνούς Δικαίου. Μετά από έφεση της Italia Nostra την απόφαση αυτή του αρμόδιου Tribunale Amministrativo Regionale επικύρωσε το Ιταλικό Consiglio di Stato, με την ίδια νομική βάση και αιτιολογία.
- 3.** Προστίθεται, εν τέλει, ότι τον κατά τα προεκτεθέντα εθιμικό χαρακτήρα του συνόλου της Σύμβασης της Χάγης του 1954 και την εξ αυτού απορρέουσα αναδρομική ισχύ της δέχθηκε, στο πλαίσιο του *lato sensu* Ευρωπαϊκού Δικαίου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με το ψήφισμα του 2024/2605, το οποίο εκδόθηκε με πρωτοβουλία της Ρουμανίας ως Κράτους -Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατ' ακρίβεια, μέσω του ψηφίσματος τούτου και κατ' εφαρμογή της Σύμβασης της Χάγης του 1954 -υπό την μορφή Ευρωπαϊκού Κεκτημένου στο πεδίο της εν γένει Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, πολλώ μάλλον όταν έχουν προσχωρήσει σε αυτή όλα τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο *«παρότρυνε»* την Ρωσία να

επιστρέψει αμέσως και χωρίς όρους τα πολιτιστικά αγαθά που είχαν «μεταφερθεί» στο έδαφος της κατά το διάστημα του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, ήτοι πολύ πριν την τυπική έναρξη ισχύος της Σύμβασης της Χάγης του 1954.

4. Κατ' ακολουθία των προαναφερόμενων διεθνών, νομολογιακών και μη, προηγούμενων καθίσταται πρόδηλο ότι η Ιερά Μητρόπολις Σερρών και Νιγρίτης νομιμοποιείται να τα επικαλεσθεί και να τα χρησιμοποιήσει ενώπιον κάθε αρμόδιου Διεθνούς Forum, δικαστικού ή μη, εναντίον της Βουλγαρίας για τα κλαπέντα από αυτήν Χειρόγραφα και Κειμήλια. Και μάλιστα για το σύνολο αυτών, που όπως εκτενώς επισημάνθηκε έχουν κλαπεί από την Βουλγαρία τόσο κατά την διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου ή και προηγουμένως όσο και κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, το 1942. Αν δε αναλογισθούμε ότι οι αξιώσεις αυτές της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης έχουν και ευρωπαϊκή νομική βάση, σύμφωνα με όσα επισημάνθηκαν αμέσως προηγουμένως, τότε a fortiori η Βουλγαρία, ως Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οφείλει να επιστρέψει τα κατά τ' ανωτέρω Ιερά Κειμήλια που εκλάπησαν από αυτή.

Επίλογος

Εν κατακλείδι πρέπει να καταστεί σαφές ότι, πέραν των αδιαμφισβήτητων ιστορικών τεκμηρίων, ο κατά τα ήδη εκτεθέντα συνδυασμός των οικείων διατάξεων της Συνθήκης Ειρήνης του Νεϊγύ του 1919 και του συνόλου της Σύμβασης της Χάγης του 1954 -δηλαδή της Σύμβασης αυτής και των Πρωτοκόλλων της- παρέχει στην Ιερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης, φυσικά με την απαραίτητη συνδρομή της Ελληνικής Πολιτείας, την δυνατότητα να διεκδικήσει όλα τα μη επιστραφέντα ακόμη Χειρόγραφα και Κειμήλια των Ιερών Μονών και Ναών της, τα οποία έχουν κλαπεί από τους Βουλγάρους τόσο προ το 1919 όσο και κατά το 1942. Πρόκειται δε για μία διεκδίκηση η οποία μπορεί και πρέπει να κινηθεί και μέσω της διπλωματικής και μέσω της δικαστικής οδού. Ιδίως δε μέσω της αξιοποίησης και των

διατάξεων του Ευρωπαϊκού Δικαίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
δοθέντος ότι η Βουλγαρία είναι πλέον πλήρες Κράτος – Μέλος της.»